

Vážení a milí čtenáři, podle nejnovější výroční zprávy Eurovalu (TE – SAT 2008) o teroristické situaci a trendech v Evropě není největší evropskou hrozbou islámský terorismus, ale terorismus separatistický. Zpráva tak vyznívá pro Evropu v několika ohledech velice paradoxně. Na jedné straně se Evropa institucionálně integruje v rámci společných struktur a na té druhé jsou stále častěji slyšet požadavky zdůrazňující vlastní suverenitu, identitu a samostatnost.

Pro nejnovější IPES Zpravodaj byla vybrána reflexe témat, která budou minimálně v příštích letech ovlivňovat evropskou politiku. Tím nejaktuálnějším je situace kolem uznání Kosova Českou republikou, které bylo odloženo na dobu neurčitou. Je však třeba se ptát, zda je třeba takové rozhodnutí uspěchat s ohledem na spoustu otazníků, které toto uznání v Evropě otevírá například s ohledem na separatismus?!

Další dvě témata se bytostně týkají Evropské unie. Nepochybně tématem číslo jedna pro budoucí směřování EU je otázka ratifikace Lisabonské smlouvy státy unie jako základu identity Evropské unie a přijetí či nepřijetí Turecka do EU. Aktuální situací z hlediska sekularizace a laicity současných Turků si všímá poslední příspěvek, který je však zároveň otevřenou otázkou: Jsou státy Evropské unie i samotné Turecko na vzájemné sbližování se připravení?

Pevně věřím, že Vás i tentokrát nabízená témata zaujmou.

Mgr. Tomáš Zdechovský
Místopředseda IPES

Lisabonská smlouva – nový právní základ EU

Mgr. Marie Jílková

unie v Lisabonu nejvyššími představiteli států sedmadvacítky. Splnilo se tak předsevzetí německé kancléřky Angely Merkel, která EU

Lisabonská smlouva, přímá nástupkyně neúspěšné Evropské ústavní smlouvy se pomalu vydává na svou ratifikační cestu Evropou. Byla přijata na konci portugalského předsednictví Evropské

předsedala v první polovině roku 2007 a Lisabonskou smlouvu de facto připravovala. Ve svém plánu půlroční vlády nad EU Německo deklarovalo, že chce „konkrétně stanovit časový plán pro přijetí Evropské ústavy. Ústavu je zapotřebí přijmout před příštími volbami do Evropského parlamentu a Německo udělá vše pro to, aby byl tento cíl splněn.“ A toto ambiciózní prohlášení bylo 13. prosince 2007 splněno a Lisabonská smlouva se dočkala slavnostního podpisu.

Lisabonskou smlouvu teď čeká ratifikační maraton napříč Evropou. Většina států se

Republika Kosovo...co s ní?

Mgr. Tomáš Hudeček

národního společenství. Každé diskuzi nad danou problematikou hrozí, že se dříve či později zvrhne ve střet politických postojů, národních historií a mýtů. Není jistě potřeb-

otázka uznání Kosova, coby nového samostatného státu na mapě Evropy, je navýsost politickým rozhodnutím, které může (ale také nemusí) mít dalekosáhlé dopady na budoucnost mezi-

né připomínat, že jak Srbové, tak i kosovští Albánci se ze všech sil snaží světu „prodat“ svůj vlastní příběh. Na druhou stranu si nelze ne všimnout, že tuzemská mediální scéna se v případě Kosova spoléhá na mnohá klišé a zjednodušení a přináší argumenty, které se seriózně pouze tváří. Cílem předkládaného textu nebude poskytnout čtenáři jasnou odpověď, zda by česká vláda měla uznat nebo neuznat útvar, který v současnosti nese název Republika Kosovo, ale spíše blíže osvětlit některé často používané argumenty. Využijí dvou argumentů, které jsou používány k podpoře uznání a jeden, který je využíván odpůrci uznání.

Pokračování ze str. 1.

Lisabonská smlouva – nový právní základ EU

chystá smlouvu potvrdit v parlamentu, na jediné Irsko čeká referendum, definované irskou ústavou jako povinné. Česká republika se bude jako většina států k lisabonské smlouvě vyjadřovat v parlamentu a už nyní je zřejmé, že se proces neobejde bez komplikací, jednou ze strany vládní ODS, podruhé opoziční ČSSD. Smlouva by přitom měla být akceptována všemi státy EU do ledna 2009, aby vstoupila v platnost ještě před volbami do Evropského parlamentu, plánovanými na červen 2009.

» Většina států se chystá smlouvu potvrdit v parlamentu, na jediné Irsko čeká referendum. «

Co vlastně Lisabonská smlouva je a co nás po jejím úspěšném přijetí čeká? Pokusím se v krátkosti představit nejvýraznější institucionální změny a taková ustanovení, která se týkají i nás, běžných občanů Evropské unie.

Lisabonskou smlouvu tvoří dvě základní části - Smlouva o EU a Smlouva o fungování Evropské unie. Lisabonská smlouva nemá - na rozdíl od dříve diskutované Evropské ústavní smlouvy - ústavní charakter. Odpovídá tomu i veškerá používaná terminologie - není více používán výraz „ústava“, funkce „ministr“ se nově nazývá „vysoký představitel Unie“, vypustil se termín „zákon“ a ponechala se původní označení „nařízení“, „směrnice“ a „rozhodnutí“. Ze smlouvy je také vypuštěna zmínka o symbolech EU (vlajka, hymna, měna, heslo).

Stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy bude mít Listina základních práv

Evropské unie (dále jen „Listina“), jejíž text ale není součástí Lisabonské smlouvy. Listina je subjektem častého zpochybňování, ale převládající názor připouští, že ústavní pořádek ČR může být Listinou základních práv EU ovlivňován, ale pouze nepřímo, jako podpůrný prostředek pro výklad ústavního pořádku.

» Lisabonská smlouva nemá - na rozdíl od dříve diskutované Evropské ústavní smlouvy - ústavní charakter. «

Hodnoty a cíle

V minulém období se dlouze diskutovalo o tom, jaké hodnoty a cíle vlastně EU reprezentuje, obzvláště bouřlivé diskuze pak panovaly nad zakotvením pojmu „křesťanství“ v preambuli Evropské ústavní smlouvy. Lisabonská smlouva se tomuto zcela vyhnula a definovala svoje hodnoty takto: „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům

ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“ Došlo tak ke zřejmému ústupku ve snaze po bezproblémovém přijetí smlouvy.

Cíle smlouvy akcentují v konečném důsledku více prosociální hodnoty, než hodnoty ekonomicko-liberální - větší důraz je kladen na environmentální a lidsko-právní témata v porovnání s hodnotami volného trhu a hospodářské soutěže.

Institucionální změny

Smlouva zakotvuje řadu změn oproti současnému systému uspořádání vnitřních věcí EU. Podívejme se na ty, které ovlivní náš vztah k EU, mohou mít praktické dopa-

dy do naší každodenní reality, nebo jsou z podstaty poněkud problematické.

Posíleny byly **pravomoci národních parlamentů** vzhledem k nově přijímané legislativě EU. Prodloužila se lhůta pro jejich vyjádření, zda legislativní návrh EU neodporuje principu subsidiarity, tedy, zda je nutné danou politiku/oblast ošetřovat na evropské úrovni.

Národní parlamenty mají možnost konzultovat v těchto otázkách i krajská zastupitelstva, což je posun směrem k širšímu spektru možností, jak ovlivnit procesy probíhající v EU. Národní parlamenty, dokonce pouze jeden jediný, mají možnost zablokovat evropské právo i po jeho schválení na EU úrovni. A to konkrétně v **oblasti rodinného práva** s mezinárodními prvky.

Otázkou zůstává, zda konkrétně český parlament je natolik akceschopný, aby se stal pojistkou proti zbytečné evropské legislativě. Zkušenost z minulých let v tomto ohledu nabádá spíše k pesimismu.

K větší transparentnosti a otevřenosti vůči občanům by mělo vést nové opatření na úrovni Rady. Při přijímání legislativních aktů se předpokládají **veřejná zasedání**, což doposud nebylo obvyklou praxí.

» Při přijímání legislativních aktů Rady se předpokládají veřejná zasedání, což doposud nebylo obvyklou praxí. «

Smlouva také ustanovuje tzv. **lidovou iniciativu** k vydání právního aktu v kompetencích EU. Aby byla iniciativa platná, vyžaduje jeden milion podpisů občanů z většiny států EU.

Značným způsobem se rozšířily pravomoci **Evropského parlamentu**. Bude nyní spolurozhodovat o mnohem větší skupině evropských politik. Bez jeho schválení nebudou možné změny v oblastech justice a vnitra, zemědělské politiky a posílena je jeho pozice vůči rozpočtu EU. Zároveň došlo ke **snížení počtu poslanců** ze 785 na 751, s platností již od voleb v červnu 2009. Na Českou republiku z nich připadá 22 poslanců, o dva méně, než tomu bylo doposud.

Zajímavým posunem v logice dosavadního sestavování smluvních dokumentů je explicitní připuštění faktu, že by členské státy EU mohly nejen rozšiřovat, ale i **omezovat rozsah pravomocí** Unii svěřených. Smlouvy doposud hovořily pouze o rozšiřování pravomocí a jejich omezení se v podstatě nepředpokládalo. Za dostatečné se považovalo to, že členské státy jsou nejvyšší autoritou, která znění smluv může

ovlivňovat. Jasně vyjádření je pootevřením dveří euroskeptikům, toužícím po menší a štihlejší Unii, s minimálním množstvím přenesených pravomocí.

Značné změny doznal systém **hlasování kvalifikovanou většinou** v Radě. Opouští se systém vážených hlasů (státy měly přidělen počet hlasů od 3 do 29 podle počtu obyvatel) a přijímají se dvě nová kritéria, na jejichž základě se rozhoduje; **kritérium počtu států a kritérium počtu obyvatel**. Obě přitom platí zároveň. Aby tedy mohlo být přijato běžné rozhodnutí v Radě, je třeba, aby hlasovalo nejméně 55% členů Rady zastupujících 65% obyvatel. Česká republika při přepočtu váhy svých hlasů oproti Smlouvě z Nice ztratila část vlivu, tehdy vyjádřeného váženými hlasy.

Jako problematické se jeví prudké navýšení počtu oblastí, o nichž Rada rozhoduje kvalifikovanou většinou (rozdíl v důsledcích jednomyslného rozhodování a kvalifikovanou většinou jsou čtenáři patrně zřejmé). V době, kdy se přijímaly Římské smlouvy (1957) se rozhodnutí kvalifikovanou většinou aplikovalo na 38 oblastí, Lisabonská smlouva ve svém návrhu došla až k úctyhodnému číslu 218 (!).

» Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. «

Jednomyslné rozhodování zůstalo Radě v oblastech nejcitlivějších vzhledem k vnitřní politice států, a těmi jsou např. společná obrana, policejní spolupráce, daň, sociální zabezpečení a zahraniční politika.

Snad jako dárek pro zaryté odpůrce EU se do Lisabonské smlouvy dostalo ustanovení o **možnost vystoupit z EU**, „výpovědní lhůta“ přitom trvá 2 roky. V té souvislosti je důležité upozornit na to, že Unie nepočítá s tím, že by ze svazku vylučovala.

Návrh smlouvy nelze jistě považovat za ideální. Jde ale o nutný kompromis, který téměř na poslední chvíli definuje vztahy v rozšířené a stále se rozšiřující Evropě. Česká republika se bude muset naučit lépe prosazovat své zájmy v kooperaci s dalšími státy, protože jen tak bude její hlas slyšet. Evropské motto „Jednotná v rozmanitosti“ otvírá prostor pro praktické naplňování.

*Mgr. Marie Jílková
Autorka je politoložka
jilkova@ipes.eu*

*Pokračování ze str. 1.
Republika Kosovo... co s ní?*

Právo na sebeurčení národů

Snad nejčastějším argumentem, který je využíván k ospravedlnění vyhlášení kosovské nezávislosti, je odkaz na právo sebeurčení národů, které je jedním z pilířů mezinárodního práva veřejného. Odkazováno je zejména na Chartu Spojených národů, na Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě nebo na oba Mezinárodní pakty z roku 1966 o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech.

» Tuzemská mediální scéna se v případě Kosova spoléhá na mnohá klíše a zjednodušení a přináší argumenty, které se seriózně pouze tváří. «

Zde je však nutné zdůraznit, že systém mezinárodního práva je primárně určen pro potřeby mezinárodního společenství. Argumentovat právem na sebeurčení národů není zcela poctivé, protože zdůrazňuje pouze jednu část ustanovení výše zmíněných dokumentů. Například Závěrečný akt Helsinské konference říká, že státy budou respektovat „právo na sebeurčení národů v souladu s účelem a principy Charty Spojených národů a relevantními normami mezinárodního práva, včetně těch, které se vztahují k teritoriální integritě států.“ Vzhledem k tomu, že subjekty mezinárodního práva jsou především státy, je odkaz na jejich teritoriální integritu klíčovým momentem. Právo na sebeurčení nesmí ohrožovat celistvost státu. Mezinárodní právo totiž neoperuje s pojmem národní stát, ale státem chápe ohraničené území s trvalou populací. Tedy v případě, že na území státu žije více etnických, náboženských nebo jazykových komunit, mají tyto právo na uznání své identity, nikoliv na odtržení. A tak všechny rezoluce Rady bezpečnosti OSN týkající se Kosova ujišťují o respektu k suverenitě a teritoriální integritě Federální republiky Jugoslávie a volají po statutu Kosova, který bude založen na široké autonomii a rozumné míře samosprávy.

Kosovo bylo ztraceno v okamžiku srbské agrese

Mnoho příznivců kosovské nezávislosti argumentuje tím, že Srbsko nemá na Kosovo právo od okamžiku, kdy se v roce 1998 začalo v Kosovu vojensky angažovat. Tento argument většinou odkazuje na morálku a zdravý rozum, respektive obecné pojetí spravedlnosti. Jedná se o nanejvýš spornou argumentaci, která nerespektuje stávající dokumenty. Již zmiňované rezoluce Rady bezpečnosti OSN litují humanitární tragédie, vyzývají k ukončení násilí, stažení všech federálních armádních a bezpečnostních složek, včetně polovojskových jednotek, ale vyzývají také k okamžité-

mu odzbrojení Kosovské osvobozené armády (UÇK) a ostatních kosovsko-albánských skupin. Současně byl, v omezeném množství, jugoslávské a srbské armádě a policii zaručen návrat na kosovské území, aby plnila úlohu styčných bodů pro mezinárodní jednotky, podílela se na odminování, strážila církevní objekty a byla přítomna na klíčových hraničních přechodech. Je nutné si také uvědomit, že federální nebo srbské bezpečnostní složky nebyly jedinými, které se dopouštěly zločinů proti lidskosti. Připomenout lze rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) z 3. dubna 2008 ve věci Haradinaj a ostatní. Souzen byl bývalý premiér Kosova a současně bývalý velitel UÇK

v oblasti západního Kosova. Médii proběhla zpráva, že Ramush Haradinaj byl zproštěn obvinění ze zločinů proti lidskosti, kterých se měl dopustit v letech 1998 – 1999 na srbském a romském civilním obyvatelstvu. Z rozsudku však vyplývá, že obvinění byl zproštěn nikoliv

» Právo na sebeurčení nesmí ohrožovat celistvost státu. «

proto, že by zmíněné zločiny nespáchal, ale proto, že se obžalobě nepodařilo nashromáždit dostatek přesvědčivých důkazů a obvinění tak nemohla být prokázána nadevší pochybnost. Lze podotknout, že jeden ze spoluobviněných byl shledán vinným a odsouzen k šesti letům vězení za nelidské zacházení a mučení, a tedy za porušení válečného práva.

Uznání by bylo nebezpečným precedentem

Oblíbeným argumentem odpůrců uznání nezávislosti Kosova je tvrzení, že akt uznání by vedl k erozi mezinárodního systému, tak jak jej známe dnes, a ve své podstatě by odstartoval období rozpadu států. Adeptů na jednostranné vyhlášení nezávislosti je přeci mnoho. Pokud se omezíme jen na Evropu, tak lze jmenovat např. Baskicko, Korsíku, jižní Tyrolsko, jižní Slovensko, Vojvodinu a s trochou nadsázky také Moravu nebo Slezsko. Tedy oblasti se silnou regionální identitou. Zmíněné tvrzení je však také pravdivé jen z poloviny. Z pohledu mezinárodního práva veřejného nelze

precedent uznat jako pramen práva, tím je pouze mezinárodní obyčej. O jeho povaze se doposud na úrovni doktríny vedou diskuse. Obecně lze však tvrdit, že k existenci mezinárodního obyčeje musí být splněny následující podmínky: jedná se o kvalifikovanou, opakovanou, stejnorodou, nepřetržitou, rozšířenou, reprezentativní a děledobou praxi. Naproti tomu precedent může vyvolat novou situaci v oblasti mezinárodních vztahů, která dosud nebyla v mezinárodním právu upravena. Proto by uznání Kosova představovalo, z pohledu mezinárodního práva veřejného, spíše excés než následováním hodnou praxi.

» Uznání Kosova by představovalo, z pohledu mezinárodního práva veřejného, spíše excés než následováním hodnou praxi. «

Závěrem lze konstatovat, že případnému uznání Republiky Kosovo vládou České republiky by mělo předcházet pečlivé zvážení všech konkrétních pro a proti, bez ohledu na to, kolik sousedů a velmocí Kosovo již uznalo, protože akt uznání nelze vzít zpět a systém mezinárodního práva veřejného svým rozhodnutím nijak neohrozíme.

*Mgr. Tomáš Hudeček
Autor je právník a politolog
hudecek@ipes.eu*

Je laické Turecko záruka demokracie?

Mgr. Jiří Foral

V souvislosti s debatou o budoucnosti Evropské unie nelze vynechat otázku rozšíření o Turecko. Tomuto tématu bylo ostatně věnováno i druhé číslo předloňského zpravodaje, kde jsem nastínil koncept možného vzniku „islámskodemokratické“ strany, obdoby křesťanskodemokratických stran v Evropě, a to právě na příkladu turecké vládní Strany spravedlnosti a pokroku (AKP). Generální prokurátor Abdurrahman Yalçinkaya podal 14. března tureckému Ústavnímu soudu návrh na její rozpuštění, neboť předložila návrh ústavního zákona, který

měl umožnit nosit na státních univerzitách muslimský šátek. Celé obvinění z „anti-sekulárních aktivit“ (dopadající na 70 čelních politiků, premiéra i prezidenta země) přitom vychází z laicistních prvků turecké ústavy, resp. z výkladu laicity v ní obsažené. Článek druhý turecké ústavy stanoví, že Turecká republika je laický stát. Článek čtvrtý zaručuje, že článek druhý nesmí být nikdy změněn a to ani ústavním zákonem. Podstatou sporu pak je způsob, jak laické prvky v ústavě obsažené vykládat, jinak řečeno hodnotový substrát a *interpretace* pojmu *laický*. Koncept laicity totiž v historii osciloval mezi dvěma „ideálními“ póly. První z nich je možno označit za laicitu – neutralitu, druhý za ideologickou laicitu (laicitu – laicismus). Zde je nutno zdůraznit, že laicita je primárně politickou otázkou, odvislou od jednotlivého náboženství, primární rozhodnutí o laicitě náleží totiž státu jako politickému útvaru a neleží v podstatě náboženství.

» Podstatou sporu je způsob, jak laické prvky v turecké ústavě vykládat. «

Laicita – neutralita vyjadřuje striktní neutralitu státu (nikoli neutrality) v oblasti náboženství. Stát žádné náboženství nejen nezvýhodňuje, ale ani v náboženské oblasti nijak nezasahuje. V Evropě však neznamená pouhou nestrannost, ale také pozitivní zajištění rovného zacházení všem vyznáním. K porušení laicity-neutrality v Turecku je možno zmínit aktuálně např. případ Hasan Eylem Zengin v. Turecko ze dne 9. října 2007; číslo stížnosti 1448/04.

» Laicita je primárně politickou otázkou, odvislou od jednotlivého náboženství, primární rozhodnutí o laicitě náleží totiž státu jako politickému útvaru a neleží v podstatě náboženství. «

Ideologická laicita – laicismus je takovou koncepcí, která se ve svém vymezování se vůči náboženství sama paradoxně chová jako náboženský systém, když se snaží eliminovat myšlenku náboženství jako regulující struktury sociálního a politického života společnosti (na francouzském příkladu z konce 19. století možno říci, že „Mariana měla porazit Marii“). Přitom poměr francouzského státu k náboženství prošel v průběhu 20. století plíživou proměnou od laicismu k laické neutralitě vyjádřené např. prvním rozhodnutím Státní rady ve věci nošení islámských šátků z 27. listopadu 1989. Naopak z judikatury tureckého ústavního soudu vyplývá, že oficiální tureckou doktrínou

je širší koncepce laicity, znamenající oddělení náboženství od veškeré profánní reality jedince (politické, společenské, kulturní, intelektuální...) a neomezující se pouze na vztahy státu a jednotlivých náboženství (srov. např. čl. 25 odůvodnění Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Refah Partisi v. Turecko ze dne 13. února 2003, číslo stížnosti 41340/98). Svým způsobem se jedná o sociální inženýrství

mající za úkol direktivně nahradit modernizační nedostatky turecké společnosti spočívající mimo jiné v chybějícím vydělení občanské společnosti ze státní kontroly. Společnost, která má být pro dosažení laického ideálu sekularizována však této sekularizaci oponuje. Stranu volí převážně muslimští voliči. V roce 2002 získala 34,3 % hlasů – 90 % jejich voličů se modlilo alespoň jednou denně, přes 60 % pětikrát denně, 81 % se cítilo být primárně muslimy, až poté Turky, 60 % nadřazovalo náboženské hodnoty nad národní hodnoty; v roce 2007 získala AKP 47 % hlasů.

» Oficiální tureckou doktrínou je širší koncepce laicity, znamenající oddělení náboženství od veškeré profánní reality jedince a neomezující se pouze na vztahy státu a jednotlivých náboženství. «

Za účelem modernizace je část občanské společnosti státem kontrolována způsobem, který přes fasádu konstitutionalismu možno označit za nedemokratický. Je-li jedním z argumentů proti vstupu Turecka do EU jeho muslimský charakter a sekulární charakter Turecka je jeho antipodem a prostředkem ochrany, mělo by být jasně řečeno, že pro evropské standardy demokracie jsou oba stejně protikladné. Některé evropské země nadto mají s obdobnými režimy smutnou zkušenost.

*Mgr. Jiří Foral
Autor je právník a politolog
foral@ipes.eu*

NEPRODEJNÉ, vydává Institut politických a ekonomických studií pro vlastní potřebu. **Adresa:** Příkop 4, 602 00 Brno; **www stránky:** www.ipes.eu;

redakční rada: Mgr. Marie Jílková, Jan Sixta, Mgr. Tomáš Zdechovský; **grafická úprava a produkce:** ABSOLUTE s.r.o., www.absolute.cz; **kontaktní osoba:** Mgr. Marie

Jílková, telefon: +420 605 971 376 e-mail: info@ipes.eu; **číslo účtu:** ČSOB, 198805065/0300; **IČO:** 270 07103; **ISSN:** 1803-0939, **registrační číslo:** MK ČR E 16441